

**Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський національний технічний університет**

Кафедра економіки та підприємництва

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

**Методичні вказівки до вивчення курсу
для студентів спеціальності 141
«Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»**

Затверджено на засіданні кафедри
економіки та підприємництва
Протокол № 7 від 28.02.2017 р.

Кропивницький 2017

Економіка та організація виробництва: Методичні вказівки до вивчення курсу для студентів спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» /Укл. І.В. Журило, М.М. Полтавець, – Кропивницький: ЦНТУ, 2017. – 52 с.

Методичні вказівки до вивчення курсу «Економіка і організація виробництва» містять навчальну програму курсу, комплекс навчально-методичного забезпечення до кожної теми курсу (план семінарського заняття, список систематизованої літератури, питання для поглибленого вивчення матеріалу, теми рефератів, практичні задачі); критерії оцінки рівня знань студентів з дисципліни, питання для самопідготовки, а також список літератури для поглибленого вивчення курсу.

Укладачі: М.М. Полтавець, викладач

Рецензент: П.Г. Плешков, к.т.н., професор
Л.М. Романюк, к.е.н., доцент

© Журило І.В., Полтавець М.М.

© ЦНТУ 2017

ВСТУП

Із вступом вітчизняної економіки в ринкову стадію свого розвитку змінилися форми ведення господарської діяльності. Підприємствам надані широкі права і можливості у реалізації своїх економічних інтересів, виборі способів організації виробництва, збуту продукції. При цьому суб'єкти господарювання виходять із власних ресурсних можливостей з врахуванням широкого спектру факторів, які впливають на ефективність використання виробничого потенціалу.

На сьогодні, одним із пріоритетних напрямків розвитку економіки України є підвищення ефективності функціонування її енергетичної галузі та зниження енергоємності продукції. Тому дослідження та вивчення економічних основ ефективного функціонування енергетики, енергозбереження та його економічного стимулювання є надзвичайно актуальним та дозволить в майбутньому забезпечити енергетичну безпеку країни.

Економіка і організація виробництва – це наука про ефективність господарської діяльності, шляхи і методи досягнення підприємством найкращих результатів при найменших витратах.

Курс «Економіка і організація виробництва» є базовою загальноекономічною дисципліною для майбутніх фахівців – інженерів-електриків та енергоменеджерів, оскільки охоплює усі ключові розділи прикладної економіки, організації та забезпечення ефективного господарювання на рівні підприємства.

Виходячи із змісту навчальної дисципліни «Економіка і організація виробництва», дані методичні вказівки покликані допомогти студентам поєднати теоретичні знання і практичні навички в опануванні основних тем курсу. Їх спрямовано на формування у студентів здатності самостійно мислити, на поглиблене опанування навчального матеріалу. Вони надають студентам можливість заздалегідь готувати тези своїх доповідей на семінарських заняттях, виконувати розрахункові завдання.

Кожна тема, розглянута в методичних вказівках, містить перелік питань, що є обов'язковими для вивчення, короткий виклад змісту цих питань, включаючи найважливіші розрахунково-аналітичні моменти. Крім того, задачі дають можливість закріпити у практичних розрахунках засвоєння теоретичного матеріалу.

В основу методичних вказівок покладено навчальні посібники з економіки підприємства [6,7,21], економіки енергетики [11,16,19] та власні розробки кафедри економіки та підприємництва ЦНТУ.

1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Предмет та методологія курсу "Економіка і організація виробництва" Підприємство як суб'єкт господарювання.

Підприємство як відкрита економічна система. Ринкова модель підприємства. Структура його зовнішнього оточення.

Поняття, цілі й напрямки діяльності підприємства. Поняття підприємства як організаційно виокремленої та економічно самостійної первинної ланки виробничої сфери. Місія і множинні цілі підприємства. Головні напрями діяльності підприємства (маркетингова, інноваційна, виробнича, економічна та соціальна діяльність; післяпродажний сервіс).

Правові основи функціонування підприємства. Юридичні акти, що слугують законодавчою базою функціонування підприємства. Господарський Кодекс України, зміст його основних розділів, перелік регламентованих ним питань. Статут підприємства. Генеральна тарифна угода. Колективний договір. Інші правові документи, що регулюють окремі напрями діяльності підприємства.

Класифікація підприємств. Практичне значення класифікації підприємств. Виокремлення підприємств за окремими ознаками: мета і характер діяльності; форма власності майна; належність капіталу; правовий статус і форма господарювання; галузево-функціональний вид діяльності; технологічна (територіальна) цілісність і ступінь підпорядкування; розміри за чисельністю працівників.

Особливості енергетичної галузі та основні показники енергетичного розвитку України. Енергетика, як галузь народного господарства країни. Особливості енергетики, що відрізняють її від інших галузей народного господарства. Чинники, що впливають на рівень споживання паливно-енергетичних ресурсів. Основні показники розвитку енергетичної галузі України. Енергоємність ВВП. Перспективи та напрямки розвитку енергетики України.

Тема 2 Основи підприємницької діяльності.

Підприємництво як сучасна форма господарювання. Сутність, основні функції, принципи здійснення та види підприємництва. Класична та інноваційна моделі підприємництва. Значення підприємницької діяльності для функціонування ефективної системи господарювання. Основні організаційно-правові форми підприємницької діяльності. Франчайзинг як особлива форма організації бізнесу. Загальна типологія виробничої і посередницької підприємницької діяльності. Підприємництва фінансових інституцій. Формування належного підприємницького середовища. Державна політика активізації підприємницької діяльності в Україні.

Договірні взаємовідносини і партнерські зв'язки у підприємницькій діяльності. Підприємницькі договори (контракти, угоди) як визначальна правова форма партнерських взаємин. Структуризація і порядок укладання договорів. Типовий зміст, загальні та специфічні умови договору. Формування конкретних умов договору. Підприємницькі дії щодо реалізації бізнес-проектів. Партнерські зв'язки та угоди (операції). Основні напрями співпраці партнерів. Форми співробітництва у сферах виробництва, товарообміну і торгівлі, фінансових відносин. Факторинг.

Міжнародна підприємницька діяльність. Сучасні тенденції розвитку міжнародних економічних відносин. Міжнародний бізнес: поняття, суб'єкти, типи і види. Форми міжнародної підприємницької діяльності. Спільні підприємства в системі міжнародного бізнесу: мотивація та процедура створення, механізм функціонування. Тенденції і проблеми розвитку спільних підприємств в Україні.

Тема 3. Основи функціонування енергетичного ринку.

Поняття енергоринку, його учасники та принципи організації. Поняття енергоринку та його особливості. Групи учасників енергоринку. Складові енергетичного ринку України: ринок нафти і газу, ринок вугілля, ринок електроенергії. Роздрібний та оптовий енергоринок. Основні принципи формування та шляхи лібералізації енергоринку.

Світовий та вітчизняний досвід формування та функціонування енергоринку. Особливості функціонування та шляхи розвитку енергоринків європейських країн. Контроль і регулювання. Основи функціонування оптового ринку електроенергії в Україні (ОРЕ). Впровадження нової моделі ОРЕ.

Системи договірних відносин на ОРЕ. Особливості укладання договорів на енергоринку. Основні принципи ціноутворення на енергоринку. Порядок взаєморозрахунків на енергоринку.

Потенціал розвитку зеленої енергетики. «Зелена» енергетика та її технології. Енергоефективність та відновлювальні джерела енергії (ВДЕ). Закордонний досвід розвитку «зеленої» енергетики. Сучасні тенденції і потенціал розвитку «зеленої» енергетики в Україні. Економічні механізми стимулювання розвитку «зеленої» енергетики в Україні.

Тема 4. Виробнича програма підприємства.

Продукція як основний результат діяльності підприємства. Вироблена продукція (надана послуга) як конкретний продукт праці, результат діяльності виробничих та інших господарських систем. Класифікація продукції: за економічним призначенням та роллю у процесі

суспільного виробництва; за ступенем готовності до процесу споживання. Особливості енергетичної продукції.

Сутність, значення та основні етапи розробки виробничої програми.

Сутність виробничої програми як комплексного завдання з випуску та реалізації продукції. Її значення як провідного розділу плану підприємства. Умови та завдання оптимізації виробничої програми. Етапи її розробки.

Показники виробничої програми. Номенклатура та асортимент продукції (послуг). Показники обсягу продукції (послуг): натуральні, трудові, вартісні. Товарна, валова, реалізована, чиста продукція, незавершене виробництво. Їх сутність, значення та сфера застосування.

Тема 5. Основні фонди (засоби) підприємства.

Сутність та види капіталу. Капітал як основна сума коштів на започаткування та здійснення діяльності. Сутність авансованого, основного та оборотного капіталу. Його класифікація за джерелами формування.

Характеристика матеріальних активів (виробничих фондів та іншого майна). Матеріальні активи як сукупність виробничих фондів та іншого майна підприємства. Склад і взаємозв'язок засобів виробництва і виробничих фондів. Виробничі фонди як вартісна категорія. Поділ виробничих фондів на основні та оборотні. Відмінні ознаки і сутнісна характеристика основних та оборотних фондів. Практичне значення основних та оборотних фондів для здійснення процесу виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг).

Класифікація та структура основних фондів (засобів). Основний капітал підприємства та його складові: основні засоби, нематеріальні активи, фінансові інвестиції.

Класифікація основних фондів за характером участі у процесі розширеного відтворення. Майно підприємства соціального призначення. Класифікація основних фондів за специфікою виробничого призначення. Поділ основних фондів за роллю у процесі виробництва (на активні та пасивні). Структура основних фондів, чинники і тенденції її динаміки на виробничих підприємствах.

Оцінка основних фондів. Види оцінки основних фондів, сфера їх використання. Первісна і відновна, повна та залишкова вартість основних фондів. Періодична індексація основних фондів.

Спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів. Характеристика процесу відтворення основних фондів. Фізичне (матеріальне) та економічне спрацювання основних фондів. Види фізичного спрацювання та техніко-економічного старіння засобів праці та застосовувані форми їх усунення. Амортизація основних фондів. Норми амортизаційних відрахувань на повне відновлення (реновацію) основних фондів. Методи прямолінійної (рівномірної) та прискореної амортизації засобів праці. Строки експлуатації

машин та устаткування, методичні підходи до їх оптимізації. Характеристика ремонту, модернізації і заміни діючих засобів праці та економічна оцінка доцільності витрат на їх періодичне здійснення. Розширене відтворення основних фондів (технічне переозброєння і реконструкція, розширення діючого підприємства, нове будівництво виробничих та інфраструктурних об'єктів).

Ефективність відтворення і використання основних фондів.

Економічне і соціальне значення підвищення ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства. Системи показників ефективності відтворення засобів праці; рівня використання окремих видів і всієї сукупності основних фондів. Напрями інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства за нормальних умов господарювання.

Особливості основних фондів в енергетиці.

Виробнича потужність енергетичного підприємства. Поняття виробничої потужності. Види виробничої потужності в енергетиці. Баланс виробничої потужності. Показники використання виробничої потужності.

Тема 6. Оборотні фонди та оборотні кошти підприємства.

Склад і структура оборотних фондів підприємства. Елементний склад оборотних фондів, характеристика виробничих запасів, напівфабрикатів власного виготовлення, незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів. Виробничо-технологічна (стадійна) структура оборотних фондів. Показники та шляхи кращого використання матеріальних ресурсів. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення.

Оборотні кошти та джерела їх формування. Фонди обігу. Сутнісна характеристика оборотних коштів. Обслуговування оборотними коштами сфер виробництва та обігу. Період обороту оборотних коштів. Їх класифікація за джерелами формування.

Нормування (управління) оборотних коштів. Нормовані та ненормовані оборотні кошти. Методи розрахунку нормативів оборотних коштів (аналітичний, коефіцієнтний, прямого розрахунку). Обчислення нормативів оборотних коштів у виробничих запасах, незавершеному виробництві, витратах майбутніх періодів, залишках готової продукції. Визначення загального нормативу оборотних коштів для підприємства.

Показники оборотності (ефективності використання) оборотних коштів. Основні показники рівня ефективності використання оборотних коштів: коефіцієнти оборотності (кількість оборотів) і завантаження, тривалість одного обороту в днях; методика їх обчислення. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів: оптимізація запасів ресурсів і незавершеного виробництва; скорочення тривалості виробничого циклу; поліпшення організації матеріально-технічного

забезпечення виробництва; прискорення реалізації виробленої продукції. Проблеми нестачі оборотних коштів і поповнення їх обсягів до нормативного рівня за умов кризової економічної ситуації на підприємстві. Напрями прискорення використання оборотних коштів.

Склад, структура та кругообіг оборотного капіталу енергетичного підприємства.

Тема 7. Нематеріальні ресурси та активи.

Нематеріальні ресурси. Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, їхній вплив на конкурентоспроможність його продукції на ринку. Інформація як особливий суспільний ресурс. Види об'єктів інтелектуальної власності. Сучасні інформаційні технології і програмні продукти. Характеристика об'єктів промислової власності: винаходів, промислових зразків, корисних моделей, товарних знаків і знаків обслуговування, зазначення місця походження товару, способів захисту від недобросовісної конкуренції. Об'єкти, що охороняються авторським та суміжними правами. Інші нетрадиційні нематеріальні ресурси підприємства (ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції, гудвіл).

Нематеріальні активи. Поняття та елементний склад нематеріальних активів. Форми правового захисту різних об'єктів інтелектуальної власності. Патенти на право користування об'єктами промислової власності.

Реалізація права власності на нематеріальні ресурси. Ліцензійна угода. Ліцензії та їхні види. Способи розрахунків за ліцензією.

Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів. Підходи до визначення вартості окремих об'єктів інтелектуальної власності. Визначення норм і сум амортизації нематеріальних активів.

Тема 8. Персонал та продуктивність праці.

Поняття, класифікація і структура персоналу підприємства. Тлумачення економічних термінів: трудові ресурси, кадри, персонал, трудовий потенціал. Категорії персоналу підприємств (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями, спеціальностями і кваліфікацією. Виокремлення і характеристика робітників за рівнем кваліфікації. Особливості структури персоналу підприємств та організацій різних типів, розмірів і форм власності. Тенденції динаміки структури персоналу в окремих галузях та сферах діяльності. Персонал енергетичних підприємств та енергетичних служб промислового підприємства.

Визначення чисельності окремих категорій працівників. Чинники, які мають враховуватися у процесі розрахунків необхідної чисельності

персоналу фірми. Визначення чисельності її працівників управління, спеціалістів і службовців для підприємств різних розмірів, форм власності та сфер діяльності. Методи розрахунку чисельності окремих категорій робітників виробничих підприємств. Обґрунтування раціональної структури персоналу підприємств різних галузей народного господарства.

Продуктивність праці як інтегральний показник якості робочої сили.

Поняття продуктивності праці персоналу. Показники продуктивності праці. Напрямки та резерви зростання продуктивності праці.

Тема 9. Мотивація та оплата праці.

Мотивація трудової діяльності працівників. Поняття системи мотивації праці. Концептуальні характеристики багатофакторних моделей мотивації трудової діяльності, що ґрунтуються на теоріях справедливості, очікування та потреб. Вимоги щодо формування системи мотивації праці на рівні підприємства. Класифікація методів мотивації. Фундаментальні принципи регулювання поведінки працівників. Алгоритм регулювання поведінки окремих категорій персоналу залежно від результативності діяльності.

Політика оплати праці. Поняття оплати праці. Основна заробітна плата і додаткова оплата праці. Основні функції заробітної плати (відтворювальна, стимулююча, регулювальна, соціальна) та їх реалізація. Державна політика оплати праці. Механізм державного регулювання оплати праці та соціального захисту. Договірне регулювання оплати праці найманого персоналу шляхом укладання різнорівневих тарифних угод. Регулювання оплати праці на основі колективного договору. Основи організації оплати праці на підприємствах.

Тарифно-посадова система оплати праці. Основні її елементи (тарифно-кваліфікаційні довідники; кваліфікаційні довідники посад керівників, спеціалістів і службовців; тарифні сітки; схеми посадових окладів або єдина тарифна сітка).

Форми та системи оплати праці. Дві форми заробітної плати, що базуються на тарифній системі, - відрядна та почасова. Умови їх використання. Основні системи оплати праці у рамках даних форм заробітної плати (відрядної: пряма відрядна, непряма відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, акордна; почасової: проста почасова, почасово-преміальна, за посадовими окладами. Права засновників щодо вибору форм і систем оплати праці. Сучасні тенденції у застосуванні форм заробітної плати. Колективні форми організації та оплати праці.

Безтарифна форма оплати праці. Фактори, що визначають величину заробітної плати: кваліфікаційний рівень працівника, коефіцієнт його трудової участі та фактично відпрацьований час. Підходи до їхнього встановлення.

Тема 10. Витрати і собівартість продукції.

Витрати та собівартість продукції (послуг). Поточні витрати (собівартість продукції) як комплексний економічний показник. Включення поточних витрат виробництва до собівартості продукції (послуг). Сутність та значення показника «собівартість продукції». Відповідність між дійсними витратами підприємства на виробництво та реалізацію продукції та її собівартістю.

Сукупні витрати підприємства та собівартість загального обсягу продукції. Зміст і методика обчислення кошторису виробництва. Розрахунки кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Практичне значення та порядок розробки кошторису виробництва залежно від стадії і форми передбачення, наявності інформаційної бази, розміру підприємства. Собівартість валової, товарної і реалізованої продукції. Витрати на одиницю обсягу товарної продукції.

Собівартість окремих виробів Калькулювання та його місце в економічних розрахунках. Об'єкти калькулювання і калькуляційні одиниці. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат. Методика обчислення окремих статей калькуляції. Особливості калькуляції одиниці продукції, виготовленої з комплексної сировини і внаслідок товарообмінної операції (бартеру). Прогнозування собівартості нових виробів на етапах їх розробки та освоєння виробництва; можливі методи прогнозування: питомих витрат, баловий, агрегатний, кореляційний.

Класифікація витрат та види собівартості. Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками: за ступенем однорідності (одноеlementні (прості) і комплексні); за способом віднесення на собівартість продукції (прямі і непрямі); за ознакою залежності від обсягу виробництва (постійні і змінні). Способи розподілу непрямих витрат. Види собівартості продукції (технологічна, цехова, виробнича, повна).

Аналітичні аспекти співвідношення змінних та постійних витрат. Критичний обсяг виробництва продукції («точка беззбитковості»), графічний та аналітичний методи знаходження. Зміна критичного обсягу виробництва продукції під впливом окремих чинників.

Собівартість енергетичної продукції. Поняття про собівартість енергетичної продукції. Особливості формування собівартості в енергетиці. Характеристика кошторису витрат та класифікація статей калькуляції в енергетиці. Калькулювання собівартості електричної та теплової енергії. Особливості формування собівартості енергії на електростанціях та в транспортних енергосистемах. Розрахунок нормативних витрат електроенергії. Шляхи зниження собівартості енергетичної продукції.

Тема 11. Ціна на продукцію. Ціноутворення в енергетиці

Ціни на продукцію (послуги), види цін. Поняття, роль і функції ціни у ринковій економіці. Види цін (тарифів) і сфери їх застосування.

Методи ціноутворення. Методи встановлення ціни: собівартість плюс прибуток; забезпечення фіксованої величини прибутку; за рівнем поточних цін (конкуренції); за рівнем попиту тощо. Визначення ціни на основі зворотної калькуляції. Система знижок і доплат до базової ціни. Граничні ціни на окремі види продукції. Можливі напрями вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Ціноутворення в енергетиці. Особливості формування ціни на паливно-енергетичні ресурси. Тарифи на електричну енергію – функції та основні концепції формування. Тарифні системи, що використовуються в Україні та світі.

Тема 12. Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності підприємства.

Зміст і форми фінансової діяльності підприємства. Напрями діяльності підприємства (організації) з формування та раціонального використання фінансових коштів. Класифікація джерел фінансування. Складання фінансового плану підприємства (організації). Обчислення необхідних обсягів власного капіталу і позикових коштів (кредитних ресурсів). Розрахунки зароблених коштів виробничими підприємствами, посередницькими фірмами та іншими господарюючими суб'єктами.

Формування й використання прибутку підприємства. Прибуток і дохід як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Види прибутку. Джерела формування прибутку і доходу підприємства. Валовий, чистий та реінвестований прибуток. Маржинальний дохід. Загальноприйнята практика використання прибутку (доходу) підприємства. Визначення суми прибутку до оподаткування. Зростання прибутковості фірми під впливом дії окремих чинників. Рівень прибутковості підприємств різних галузей економіки України.

Рентабельність ресурсів і продукції. Рентабельність як відносний показник ефективності роботи підприємства. Методика обчислення рентабельності: виробничих фондів (виробництва); сукупних активів; власного (акціонерного) капіталу. Рентабельність обсягу товарної продукції (продажу) та окремих виробів. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки України.

Тема 13. Інвестиційні ресурси

Поняття, склад і структура інвестицій. Сутнісна характеристика інвестицій. Функціонально-елементний склад інвестицій підприємства. Внутрішні та зовнішні джерела інвестування. Різновиди та структура капітальних вкладень, тенденції її зміни у часі.

Визначення необхідного обсягу і джерел фінансування виробничих інвестицій. Розрахунки обсягу потрібних виробничих інвестицій з урахуванням економічної ситуації на ринку і підприємстві. Варіанти можливих економічних ситуацій, що мають враховуватися у процесі визначення необхідного обсягу інвестицій. Обґрунтування конкретних джерел фінансування капітальних вкладень та обчислення необхідного їх обсягу відповідно до можливих варіантів економічної ситуації на ринку і підприємстві.

Формування і регулювання фінансових інвестицій (цінних паперів). Роль фінансових інвестицій у становленні та розвитку ринкових відносин. Умови залучення і використання фінансових інвестицій за діючої системи господарювання. Види цінних паперів, порядок їх випуску, обігу і використання. Визначення суми фінансових ресурсів, одержаних від продажу акцій. Обчислення величини дивідендів. Обґрунтування економічної доцільності придбання акцій інвестором. Державне регулювання та масштаби обігу цінних паперів.

Залучення іноземних інвестицій для розвитку і підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Об'єктивна необхідність залучення іноземних інвестицій. Основні типи прямих іноземних інвестицій. Ознаки привабливості інвестування вітчизняних суб'єктів господарювання. Можливі види і форми іноземних інвестицій. Державне регулювання іноземних інвестицій в економіку України. Чинне законодавство України щодо іноземних інвестицій. Ефективність іноземних інвестицій для зарубіжного інвестора і вітчизняних підприємств та інших суб'єктів господарювання.

Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Загальні положення методології визначення ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Методика оцінки ефективності виробничих інвестицій за умов ринкових відносин між господарюючими суб'єктами з урахуванням грошових потоків, ставки дисконту (капіталізації), господарського ризику та інфляції. Показники оцінки ефективності виробничих інвестицій: чистий приведений дохід, індекс дохідності, період окупності, внутрішня норма дохідності. Особливості і показники визначення ефективності випуску та реалізації (використання) різних видів цінних паперів.

Техніко-економічне обґрунтування господарських заходів в енергетиці. Методичні підходи до вибору інструментарію техніко-економічного обґрунтування господарських рішень в енергетиці.. Визначення економічної

ефективності капітальних вкладень в енергетичні об'єкти. Галузеві методики визначення економічної ефективності капітальних вкладень в енергетику. Інтегральні та елементарні показники економічної ефективності Особливості оцінки економічної ефективності витрат на природо-охоронні заходи в енергетиці.

Тема 14. Управління підприємством.

Сутність і функції процесу управління. Особливості підприємства як складної системи. Об'єктивна необхідність і поняття управління суб'єктами господарювання. Планування, організація, мотивація і контроль як основні функції управління підприємствами.

Методи управління діяльністю підприємств. Поняття і теоретико-методологічна основа класифікації методів управління. Змістова характеристика економічних, організаційно-розпорядчих і соціально-психологічних методів управління. Організаційні форми реалізації методів управління суб'єктами господарювання різного рівня.

Організаційні структури управління підприємствами різних форм власності. Поняття і параметри організаційної структури управління підприємством (організацією). Основні типи організаційних структур управління: лінійно-функціональні, дивізійні, матричні. Принципи та етапи процесу побудови організаційних структур управління виробничими і невиробничими підприємствами. Особливості вибору організаційних структур управління новостворюваних підприємств різних розмірів і форм власності, галузевої належності.

Вищі органи державного управління підприємствами та організаціями. Необхідність і принципи формування вищих органів управління підприємствами та організаціями. Державні корпорації, концерни, міністерства і комітети як вищі органи прямого управління підпорядкованими підприємствами та організаціями. Органи централізованого (загальнодержавного) посереднього управління суб'єктами господарювання. Спрямованість та очікувана ефективність адміністративної реформи в Україні. Зарубіжний досвід централізованого управління первинними ланками національної економіки.

Тема 15. Організація виробництва.

Сутнісна характеристика, структура і принципи організації виробничих процесів. Поняття та основні елементи виробничого процесу. Технологічний процес як головна складова виробничого процесу. Поділ виробничих процесів за призначенням (основні, допоміжні, обслуговуючі), перебігом у часі (дискретні, безперервні) і ступенем автоматизації (ручні, механізовані, автоматизовані, автоматичні). Принципи організації

виробничого процесу: спеціалізація, пропорційність, паралельність, прямоточність, безперервність, ритмічність, автоматичність, гнучкість, гомеостатичність. Тривалість виробничого циклу як характеристика виробничого процесу за складністю та швидкістю перебігу.

Організаційні типи виробництва. Необхідність виокремлення і дефініція типу виробництва. Сутнісна характеристика одиничного, серійного і масового типів виробництва. Дослідно-експериментальне виробництво. Характеристика робочих місць за ознаками особливостей операцій та обладнання в різних типах виробництва. Порівняльна характеристика типів виробництва. Вплив типу виробництва на його організаційно-технічну побудову та ефективність.

Методи організації виробництва. Застосовувані методи організації виробництва. Властиві ознаки, сфери застосування і модифікації потокового виробництва. Загальна характеристика потокового виробництва (ознаки, умови застосування, класифікація поточкових ліній). Особливості організації та основні параметри функціонування поточкових ліній. Тенденції розвитку потокового виробництва в Україні та інших країнах світу.

Особливості організації виробництва в енергетиці.

Тема 15. Економічні аспекти підвищення надійності електропостачання.

Основні поняття, критерії та задачі забезпечення надійності електропостачання. Надійність, як одна з основних характеристик технічних систем. Поняття надійності, надійності енергосистеми, надійності електропостачання. Показники надійності. Технічні, економічні і організаційні заходи підвищення надійності електропостачання.

Нормативно-правові аспекти забезпечення надійності електропостачання. Поділ споживачів за категоріями по надійності електропостачання.

Оцінка економічного збитку від порушення електропостачання. Поняття економічного та електроенергетичного збитку. Класифікація видів збитку. Розрахунок збитків від перерви в електропостачанні.

Економічні критерії підвищення надійності електропостачання. Приведені витрати, як основний критерій вибору проектів з підвищення надійності систем електропостачання. Економічна доцільність впровадження заходів з підвищення надійності. Функція оптимізації надійності для електропостачальних компаній і споживачів.

Організаційно-економічні заходи та інструменти забезпечення надійності електропостачання. Причини зниження та засоби забезпечення надійності електропостачання. Розподіл відповідальності за надійність

електропостачання. Мотивація електропостачальних компаній до підвищення надійності електропостачання споживачів.

Тема 16. Якість електроенергії та організаційно-економічні засоби її забезпечення.

Якість електроенергії та критерії її забезпечення. Поняття якості електроенергії. Показники, що характеризують якість електричної енергії. Причини та наслідки погіршення показників якості електроенергії. Державний стандарт з якості електроенергії. Винуватці, джерела та причини погіршення якості електроенергії.

Режими реактивної потужності та їх вплив на якість електричної енергії. Вплив реактивної потужності на якість електричної енергії. Визначення коефіцієнта потужності. Економічне обґрунтування впровадження заходів з компенсації реактивної потужності.

Техніко-економічні проекти з покращання якості електроенергії. Зниження втрат та відхилення напруги. Використання симетруючих пристроїв для зниження несиметрії напруги. Компенсація реактивної потужності. Реалізація контролінгу якості електричної енергії: моніторинг, діагностичний, інспекційний, оперативний та комерційний контроль. Впровадження інтелектуальних систем електропостачання.

2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

2.1 Тематика та плани семінарських і практичних занять

ТЕМА: ПІДПРИЄМСТВО В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ВИРОБНИЧА ПРОГРАМА ПІДПРИЄМСТВА.

План семінарського заняття №1:

1. Визначення цілей і напрямків діяльності підприємства.
2. Правові основи функціонування підприємства.
3. Класифікація і структура підприємств.
4. Добровільні та інституційні об'єднання підприємств (організацій).
5. Ринкове середовище господарювання підприємств та організацій.
6. Енергетика, як особлива галузь народного господарства країни.
7. Виробнича програма підприємства

Теми рефератів:

1. Особливості визначення місії та головних напрямів діяльності підприємств різних форм власності та сфер діяльності.
2. Основні тенденції зміни законодавчої бази діяльності підприємств на Україні.
3. Структура підприємства та чинники, що на неї впливають.
4. Мета створення, особливості та ефективність діяльності добровільних та інституційних об'єднань підприємств.
5. Складові елементи ринкової інфраструктури.
6. Франчайзинг як особлива форма організації бізнесу.
7. Енергетика України. Сучасний стан, та перспективи розвитку.

ТЕМА: ОСНОВНІ ФОНДИ (ЗАСОБИ) ПІДПРИЄМСТВА

План семінарського заняття №2:

1. Класифікація фондів підприємства.
2. Основні фонди, їх класифікація та структура.
3. Облік, оцінка, спрацювання та відтворення основних фондів.
4. Показники ефективності використання основних фондів.
5. Виробнича потужність енергетичного підприємства.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Терміни служби устаткування та їх оптимізація.
2. Сучасні проблеми амортизаційної політики держави і підприємств різних форм власності.

3. Ефективність різних форм відтворення основних фондів.
4. Джерела формування фінансових коштів підприємства за умов ринкової економіки.

Теми рефератів:

1. Тенденції розширеного відтворення основних фондів на підприємствах України.
2. Напрямки інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства.
3. Напрямки покращення використання основних фондів енергетиці.

Практичні завдання:

Задача №1. У 2012 р. на придбання, доставку і монтаж 10-ти верстатів підприємство витратило 235 тис. грн. Через три роки підприємством було придбано ще 5 таких же верстатів сумарною вартістю 100 тис. грн. Норма амортизації 15%. Визначити: 1) величину морального зношення токарного верстата; 2) загальну суму фізичного зношення усього обладнання у 2017 р.; 3) залишкову вартість одного верстата I і II черги введення у 2017 р.

Задача №2. Енергетичне підприємство в 2010 р. придбало 10 одиниць устаткування нової конструкції. Вартість придбання, доставки і монтажу устаткування склала 2500 тис. грн. У 2014 р. підприємство придбало й установило ще 5 одиниць устаткування такої самої конструкції. Вартість придбання, доставки і монтажу склала 1 млн грн. Визначити первісну і відновну вартість устаткування.

Задача №3 Визначити величину морального зношення парового котла, якщо відомо, що придбання 2 парових котлів обійшлося підприємству в 10 млн грн. Через три роки був отриманий і встановлений додатково паровий котел такого самого типу, що обійшовся підприємству в 3,5 млн. грн.

Задача №4. Визначити структуру основних фондів енергетичного об'єкта на початок і кінець року та тенденцію її зміни. Обчислити питому вагу виробничих і невиробничих основних фондів, якщо є такі дані про їх склад, млн. грн:

Група основних фондів	На початок року	На кінець року
Усього основних фондів, у тому числі:	2987	3522
будівлі виробничі	1137	1415
будівлі житлові	651	685
машини та устаткування	125	168
передавальні пристрої	950	1120
устаткування житлових будинків, клубів, амбулаторій та ін.	85	92
вимірювальні та регулювальні пристрої та апаратура	15	12
господарчий інвентар	24	30

Задача №5. Визначити середньорічну вартість основних фондів в плановому періоді та залишкову вартість на кінець планового періоду за даними таблиці.

Вихідні дані

Показники	Звітний рік	Плановий рік
Вартість основних фондів на початок року, тис. грн., у тому числі:	5000	...
Будівлі, споруди, передавальні пристрої	2450	...
Господарський інвентар автомобілі	690	...
Силові, робочі машини, обладнання	1860	...
Введено обладнання в травні, тис. грн.	80	-
Вибуло обладнання в жовтні, тис. грн.	35	25
Придбано автомобіль для виробничих потреб у червні, тис. грн.	-	350
Введено в дію гараж в липні, тис. грн.	-	30

Задача №6. Визначити первісну вартість машини та річну норму амортизації на повне її відновлення, якщо відомо, що строк служби машини – 8 років, щорічні амортизаційні відрахування – 2000 грн. Ліквідаційна вартість машини – 320 грн.

Задача №7. Енергетичне підприємство придбало нове устаткування вартістю 40 тис. грн. з нормативним терміном служби 5 років. Визначити яким методом прискореної амортизації краще скористатися підприємству.

Задача №7. Визначити на якому з двох підприємств краще використовуються основні фонди за даними таблиці.

Вихідні дані

Показники	I підприємство	II підприємство
Випуск товарної продукції, млн. грн.	500	350
Кількість виробничого персоналу, тис. чол.	16,0	12,3
Фондоозброєність праці, грн.	13500	14800

Задача №8. Виробнича потужність енергетичного підприємства на початок року становила 235 млн грн. Протягом року планується ввести нові потужності: з 15 квітня – на суму 12,5 млн грн, з 10 червня – на суму 3,8 млн грн. Вибуття виробничої потужності внаслідок фізичного зношення в цьому ж році передбачається з 1 серпня на суму 18,2 млн грн. Розрахувати величину виробничої потужності підприємства на кінець року та її середньорічне значення.

Задача №9. Обчислити фактичний обсяг випуску енергетичної продукції, якщо коефіцієнт використання виробничої потужності на підприємстві становить 0,95. Виробнича потужність на початок року склала 120 млн грн, протягом року відбулося вибуття виробничої потужності у розмірі 8% від величини потужності на початок року.

Задача №10 – за індивідуальним варіантом.

ТЕМА: ОБОРОТНІ ФОНДИ ТА ОБОРОТНІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА

План семінарського заняття №3:

1. Склад та структура оборотних фондів підприємства.
2. Оборотні кошти: поняття, структура, джерела формування.
3. Нормування оборотних коштів.
4. Ефективність використання оборотних коштів: основні показники, напрямки підвищення ефективності.
5. Вітчизняні та зарубіжні системи матеріально-технічного постачання.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Проблеми підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємствах України.
2. Вітчизняні та зарубіжні системи матеріально-технічного постачання.

Теми рефератів:

1. Проблеми нестачі оборотних коштів і поповнення їх обсягу за умов кризової економічної ситуації на підприємстві.

2. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення.

Практичні завдання:

Задача № 1. Визначити норми запасу в днях та розрахувати часткові нормативи оборотних коштів по видам основних матеріалів та покупних напівфабрикатів і загальний норматив (табл. 3).

Таблиця 3 – Вихідні дані

Вид матеріалу	Планова річна потреба, тис. грн	Транспортний запас, днів	Середній інтервал між поставками, дн.
1. Литво чавунне	2000	2	30
2. Прокат металів	30	3	22
3. Металовироби	100	4	90

Виробнича програма IV кварталу року, що планується складає 30% річної. На розвантаження і складування матеріалів в середньому потрібен один день. Час підготовки до виробництва не планується. Страховий запас приймається в розмірі 50% поточного запасу.

Задача № 2. Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, якщо виробнича собівартість виробу за плановою калькуляцією – 200 грн. (в тому числі витрати на сировину, основні матеріали і покупні напівфабрикати-120 грн.), а тривалість виробничого циклу – 20 робочих днів. Річний план випуску продукції – 8,4 тис. шт.

Задача №3. Визначити показники оборотності і відносно вивільнення оборотних засобів підприємства, якщо при запланованому випуску продукції 80 млн. грн. і нормативі оборотних засобів 10 млн. грн. Фактичний випуск продукції складає 95 млн. грн.

Задача №4. На підставі звітних даних за рік і планових варіантів поліпшення використання оборотних коштів на підприємстві заповніть таблицю до кінця:

Показник	Звітний рік	Варіант підвищення ефективності		
		1	2	3
Обсяг реалізованої продукції, млн грн	245		266	252,64
Норматив оборотних коштів, тис. грн	26150	26000	26200	
Тривалість одного обороту, днів	9	8		9

Задача № 4 (багатоваріантна). Визначити нормативи запасів по кожному виду матеріалів, загальний норматив оборотних коштів по виробничих запасах, якщо відомо, що:

- квартальний випуск продукції А складає 1200 + номер варіанту штук, продукції Б – 650 + номер варіанту штук;
- страховий запас приймається в розмірі 50% поточного запасу;
- на розвантаження та складування в середньому витрачається один день;
- інші вихідні дані зведено до таблиці.

Вихідні дані

Вид матеріалів	Норма витрат на виріб, кг		Інтервал між поставками	Транспортний запас, днів	Підготовчий запас, днів	Ціна матеріалу, грн./кг
	А	Б				
1. Алюміній	5	11	16	5	2	40,0
2. Гетинакс	10	4	20	10	3	55,0
3. Латунь	15	8	24	7	2	49,0
4. Провід	2	3	30	8	3	27,0
5. Кабель	4	2	36	6	2	38,0
6. Мідь	8	5	40	4	3	85,0
7. Синтетичні	16	7	50	5	2	16,0
8. Полістирол	6	4	60	6	3	23,0
9. Склодріт	3	6	70	7	2	18,0
10. Кераміка	9	10	80	8	3	55,0

Задачу слід вирішувати у відповідності до свого варіанту.

Варіанти завдань

Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка
1	1 2	8	5 7	15	2 6	22	3 6	29	5 10	36	2 10
2	3 4	9	6 8	16	3 7	23	4 7	30	1 7	37	1 10
3	5 6	10	7 9	17	4 8	24	5 8	31	2 8	38	2 5
4	7 8	11	8 10	18	5 9	25	6 9	32	3 9	39	3 6
5	9 10	12	2 3	19	6 10	26	7 10	33	4 10	40	4 8
6	1 3	13	4 5	20	1 4	27	1 6	34	1 8	41	5 9
7	2 4	14	6 7	21	2 5	28	2 7	35	2 9	42	6 10

ТЕМА: ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПЛАТА ПРАЦІ

План семінарського заняття №4:

1. Класифікація і структура персоналу.
2. Продуктивність праці персоналу: сутність, методи визначення та чинники підвищення.
3. Тарифно-посадова система оплати праці.
4. Застосовувані форми та системи оплати праці.
5. Безтарифна система оплати праці.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Тенденції динаміки структури персоналу.
2. Концепція якості трудового життя: сутність, основні положення, соціальне значення.
3. Система розрахунків можливого підвищення продуктивності праці.
4. Вибір оптимальних форм і систем оплати праці на підприємствах різних форм власності.
5. Зарубіжний та вітчизняний досвід щодо участі працівників у прибутках (доходах) та власності приватизованих підприємств.

Теми рефератів:

1. Резерви підвищення продуктивності праці та шляхи їх використання за сучасних умов господарювання.
2. Світовий досвід використання моделей мотивації трудової діяльності у підприємницькій діяльності фірми.
3. Формування внутрішньофірмової політики оплати праці.
4. Зарубіжний та вітчизняний досвід участі в працівників в прибутках (доходах) та власності приватизованих підприємств.

Практичні завдання:

Задача №1. Визначити зміну чисельності основного персоналу енергетичного підприємства, якщо річна повна трудомісткість виробничої програми знижена з 520 тис. до 480 тис. нормо-год., річний фонд робочого часу одного працюючого становить 1865 год.

Задача №2. Планова трудомісткість виробничої програми енергетичного підприємства – 642 тис. нормо-год/рік, річний фонд робочого часу одного працівника – 1865 год., коефіцієнт виконання норм – 112%. Визначити чисельність основного персоналу підприємства та її зміну, якщо коефіцієнт виконання норм підвищиться на 10%.

Задача №3. Визначити відсоток зміни чисельності допоміжного персоналу енергетичного підприємства, якщо в наступному році порівняно з

попереднім змінюється режим роботи підприємства з однозмінного на двозмінний, кількість робочих місць зростає на 7%, відсоток невиходів на роботу скорочується з 8 до 5%.

Задача №4. Розрахувати чисельність майстрів у ремонтному цеху енергетичного підприємства в базовому і плановому роках, якщо цех працює в одну зміну, норма управління на одного майстра – 8 чол. Чисельність робітників-ремонтників, що підлягають управлінню, в базовому році становила 160 чол., плановий відсоток невиходів на роботу – 9%. В плановому році передбачається скорочення кількості робітників-ремонтників на 10%, а планового відсотка невиходів на роботу на 30%.

Задача № 5. Мають місце годинні тарифні ставки робітників підприємства: 19,34; 21,274; 26,109; 29,01; 32,878; 38,68 грн. Визначити порозрядні тарифні коефіцієнти та діапазон тарифної сітки.

Задача № 6. Встановити розцінок на виготовлення металовиробу, якщо відомі такі дані (табл. 1).

Таблиця 1 – Вихідні дані

Операції	Розряд	Норма часу, хв.
Ливарна	IV	5,0
Токарна	V	2,5
Шліфувальна	VI	2,0
Зварювальна	III	1,7

При вирішенні даної задачі використати реальну тарифну сітку.

Задача № 7. Обчислити місячний заробіток робітника III розряду, якщо за місяць ним виготовлено 150 виробів при завданні 132 шт. Трудомісткість виготовлення виробу 1,2 нормо-год. Вихідна база для нарахування доплат 110 % від плану. Шкала для визначення проценту росту розцінки наведена в табл. 8.

Таблиця 2 – Шкала для визначення проценту росту розцінки

% перевиконання вихідної бази	1-20	21-40	41-60	61-80	81-100
% росту розцінки	20	40	60	80	100

Задача № 8. Підсобний робітник обслуговує трьох основних робітників. Його годинна тарифна ставка 10,2 грн. при 8-год робочому дні. Змінна норма виробітку кожного із основних робітників становить 50 шт./зм., а фактичне виконання цієї норми за зміну становило: першим робітником – 98,5%; другим – 118,4%; третім – 110%. Визначити фактичний денний заробіток підсобника.

Задача № 9. Бригада складається з 5 робітників. Місячний бригадний заробіток склав 1000 грн., при цьому робітник I-го розряду відпрацював 148 н-год.; II розряду – 136 н-год.; ІУ розряду – 150 н-год.; і два робітника III розряду – по 160 н-год. кожен. Робітники III розряду працюють у шкідливих умовах. Визначити місячний заробіток кожного члена бригади.

Задача № 10 – за індивідуальним варіантом.

ТЕМА: ВИТРАТИ ТА ЦІНА НА ПРОДУКЦІЮ (ПОСЛУГИ)

План семінарського заняття №5:

1. Витрати та собівартість продукції.
2. Сукупні витрати підприємства та собівартість загального обсягу продукції (послуг).
3. Собівартість окремих виробів.
4. Класифікація витрат та види собівартості.
5. Особливості позрахунку собівартості енергетичної продукції.
6. Ціна на продукцію (послуги): сутнісна характеристика, види, методи встановлення та регулювання.
7. Ціноутворення в енергетиці.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Зміна критичного обсягу виробництва продукції під впливом окремих чинників.
2. Прогнозування собівартості нових виробів на етапі їхнього проектування.
3. Можливі напрямки вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.
4. Шляхи зниження собівартості енергетичної продукції.
5. Світовий досвід формування тарифів на паливно-енергетичні ресурси.

Теми рефератів:

1. Графічні та аналітичні методи визначення критичного обсягу виробництва продукції.
2. Обґрунтування та вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України.
3. Можливі напрями вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.
4. Основні концепції формування тарифних ставок.
5. Причини зростання тарифів на електричну енергію.

Практичні завдання:

Задача №1. Визначити процент загальноновиробничих витрат, якщо відомо, що їх сума становить 250 тис. грн, а основна заробітна плата виробничих робітників підприємства дорівнює 237 тис. грн.

Задача №2. Визначити суму цехових витрат які підлягають включенню до собівартості шестерні, якщо відомо, що загальна сума цехових витрат 50 тис. грн., основна заробітна плата виробничих робітників цеху 20 тис. грн., і що по діючому технологічному процесу на повне виготовлення деталі основна заробітна плата складає 2 грн. 80 коп.

Задача №3. На енергетичному підприємстві за звітними даними вироблено теплової енергії 27500 Гкал, електроенергії 8350 МВт·год. Основна заробітна плата на виготовлення 1 кВт·год електроенергії 0,06 грн, теплової енергії – 28 грн. Визначити суму цехових витрат, що підлягають введенню в собівартість кожного виду продукції, якщо загальна їх величина становить 2030,8 тис. грн.

Задача №4. Підприємство виробляє та реалізує теплову і електричну енергію. Визначити собівартість одиниці кожного виду продукції, якщо відомо, що:

Показник	Тепло	Електроенергія
Середньомісячний випуск продукції, Гкал (МВт·год)	15200	8760
Витрати на паливо, тис. грн/рік	23033,5	16440,7
Заробітна плата з нарахуваннями, тис. грн/рік	2961,4	2417,7
Амортизація, тис. грн/рік	3948,6	2901,3
Матеріали, тис. грн/рік	329,0	362,6
Послуги, тис. грн/рік	658,2	362,7
Витрати на поточний ремонт, тис. грн/рік	1316,2	725,3
Інші витрати, тис. грн/рік	658,1	967,1

Задача №5. На заводі у порядку кооперування виготовляються корпуси редуктора. На одну деталь витрачається 60 кг чавуну за ціною 1500 грн./т. Відходи складають 20% і реалізуються за ціною 125 грн./т. Корпуси проходять обробку в двох цехах: ливарному і механічному. Основна заробітна плата в ливарному цеху дорівнює 32,0 грн., в механічному 28,0 грн. Цехові витрати ливарного цеху – 280%, механічного 180%. Витрати по утриманню та експлуатації обладнання складають 95 грн. Загальнозаводські витрати – 140%. Позавиробничі витрати – 2%, планові накопичення – 15%. Визначити оптову ціну одного корпусу.

Задача №6. Цех виготовляє три види виробів – А, Б, В:
Вихідні дані

Показники	Вироби		
	А	Б	В
Річний випуск продукції, шт.	100	500	200
Витрати на сировину та основні матеріали, грн.	120	50	80
Витрати на покупні та комплектуючі вироби, грн.	200	80	30
Основна заробітна плата виробничих робітників, грн.	50	10	60

Цехові витрати за річним кошторисом склали 40 тис. грн. Визначити цехову собівартість виробів А, Б, В.

Задача №7. За рік реалізовано 3400 тис. МВт-год електроенергії. Виробнича собівартість 1 кВт-год склала 0,31 грн. Річні витрати з реалізації становить 53,8 млн грн. Нормативний прибуток на 1 кВт-год становить 0,14 грн. Визначити оптову ціну електричної компанії за 1 кВт-год.

Задача №8. Розрахувати собівартість 1 кВт-год електроенергії, що виробляється на ТЕС, якщо відомо, що:

- річний обсяг витрат на паливо становить 930 млн грн;
- витрати на допоміжні матеріали – 12,2 млн грн/рік;
- витрати на послуги сторонніх організацій – 25,2 млн грн/рік;
- витрати на поточний ремонт – 47,8 млн грн/рік;
- інші витрати – 40,5 млн грн/рік.

Річний фонд заробітної плати підприємства дорівнює 6,8 млн грн, додаткова заробітна плата становить 30% від основної. Єдиний соціальний внесок – 37%. Балансова вартість основних фондів становить 820 млн грн, середньозважена річна норма амортизації становить 15%. ТЕС виробляє 10 206 тис. МВт-год електроенергії на рік, споживаючи на власні потреби 10% виробленої електроенергії.

Задача №9. Розрахувати собівартість передачі 1 кВт-год електроенергії, якщо обсяг її передачі становить 66,4 тис. МВт-год. Амортизаційні витрати становлять 220 тис. грн, фонд основної заробітної плати – 1600 тис. грн, витрати на допоміжні матеріали – 22 тис. грн., на послуги та поточний ремонт – 37 тис. грн., загальномережні витрати – 57 тис. грн. Додаткова заробітна плата становить 20%, відрядження на соціальні заходи – 37%. Втрати електроенергії в мережах становлять 12%.

Задача №10. Визначити зміну повних витрат виробництва одиниці електроенергії в енергосистемах в поточному році порівняно з базовим, якщо

в базовому році загальні виробничі витрати електростанцій, що входять до енергосистеми, становили 3,05 млрд грн, витрати на передачу і розподіл електроенергії – 648 млн грн, загальносистемні витрати – 23% від витрат на передачу і розподіл електроенергії при корисному відпуску електроенергії споживачам у розмірі 24 млн МВт·год. У поточному році підвищено відпуск електроенергії споживачам до 24,4 млн МВт·год, знижено виробничі витрати електростанцій на 3,5% з одночасним підвищенням рівня загальносистемних витрат на 15,7%.

Задача №11. Поточний обсяг реалізації продукції підприємства з урахуванням кон'юнктури ринку може дорівнювати 15000 од. Продажна ціна одиниці продукції становить 30 грн. Змінні витрати в розрахунку на одиницю продукції складають 12 грн., а постійні витрати на весь річний випуск продукції – 80000 грн.

Розрахувати:

- 1) точку безбитковості виробництва, використавши аналітичний і графічний методи розрахунку;
- 2) додатковий розмір прибутку, який одержить підприємство за умови скорочення змінних витрат на 10% і постійних витрат на 20000 грн.

Задача №12. Підприємство виготовляє та реалізує продукцію А, В, С. Дані по виробках представлені у таблиці.

Показник	А	В	С
Ціна за одиницю продукції, тис. грн.	100	50	120
Обсяг виробництва, од./на місяць	15	10	5
Матеріали, комплектуючі, електроенергія змінного характеру, тис. грн./од.	25	22	60
Заробітна плата основних робітників, тис. грн./од.	30	8	16

Загальногосподарські (постійні) витрат за звітний період представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Загальногосподарські витрати	Величина, тис. грн./міс.
Заробітна плата адміністративно-управлінського персоналу з нарахуваннями	100
Паливо, енергія, водопостачання постійного характеру	300
Амортизаційні відрахування	150
Інші витрати	70

Для виробництва продукції В було придбано на умовах лізингу автоматичну лінію. Лізингові платежі складають 90 тис.грн./міс. Лінію

розміщено у додатково орендованому приміщенні (решта цехів знаходиться у власності підприємства). Орендна плата становить 64 тис.грн./міс.

Податки, що входять до собівартості складають 1% виручки від реалізації.

Визначити собівартість та рентабельність кожного виду продукції, використовуючи два підходи:

– класичний розрахунок собівартості одиниці продукції, розподіляючи загальногосподарські витрати пропорційно основній заробітній платі виробничих робітників;

– управлінський підхід, розподіляючи витрати за джерелами їх виникнення.

Порівняти отримані результати. Зробити висновки.

Задача №13 – за індивідуальним варіантом.

ТЕМА: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

План семінарського заняття №6:

1. Прибутковість (дохідність) підприємства.
2. Рентабельність продукції та ресурсів.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Державна політика оподаткування та прибутковість підприємств.
2. Підвищення прибутковості фірми під впливом дії окремих чинників.
3. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки.

Теми рефератів:

1. Загальноприйнята практика використання прибутку (доходу) підприємства.
2. Динаміка рівня прибутковості підприємств різних галузей економіки в Україні.
3. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки України.

Практичні завдання:

Задача № 1. Відомо такі дані про роботу підприємства у звітному періоді:

– випущено продукції на суму 2400000 грн. Загальною собівартістю 1820 тис. грн.;

- залишки готової продукції на складах на початок року становили 120 тис. грн., а на кінець року вони зменшились на 9%;
 - протягом року було реалізовано продукції підсобного господарства на суму 88 тис. грн. При собівартості 15,8 тис. грн.;
 - одержано грошових коштів у вигляді сплачених штрафів за порушення договірної дисципліни на суму 13,8 тис. грн.;
 - мали місце збитки від інших позареалізаційних операцій на суму 8,95 тис. грн.;
 - погашено проценти за банківський кредит в сумі 10,2 тис. грн.;
 - погашено заборгованість за енергоносії в сумі 8,3 тис. грн.;
 - прибуток оподатковувався за ставкою 23%.
- Розрахувати величину фонду споживання і фонду нагромадження підприємства, якщо вони формуються у співвідношенні 3:1.

Задача № 2. Розрахувати показники рентабельності по підприємству за даними таблиці.

Вихідні дані

Показники	Сума
Обсяг випуску продукції, натур. один.	12000
Гуртова ціна за одиницю продукції, грн.	24
Собівартість за одиницю продукції	20
Прибуток від реалізації продукції підсобного господарства, грн.	4000
Збитки від позареалізаційних операцій, грн.	2000
Середньорічна вартість, грн.: - основних фондів	122000
- нормованих оборотних коштів	38000
Ставка податку на прибуток, %	30

Задача №3. Витрати на виробництво тепла котельною склали за звітний рік 45328,8 тис. грн, витрати на транспортування тепла споживачу займали 15% від витрат на виробництво. Виторг від реалізації продукції склав 58839,5 тис. грн. За рахунок проведення заходів з енергозбереження передбачається в плановому році зменшити витрати на виробництво тепла на 2%, а витрати на транспортування скоротити до 12%. Визначити зміну рентабельності виробництва тепла.

Задача №4. Визначити планову величину прибутку від реалізації продукції і рентабельність виробництва, якщо витрати на виробництво енергетичної продукції склали 64798 тис. грн, а витрати на реалізацію продукції – 14 % від витрат на виробництво. Виторг від реалізації продукції склав 88500,9 тис. грн. Вартість основних виробничих фондів складала 59,6 млн грн, вартість оборотних фондів – 24 % від вартості основних фондів.

Задача №5. Виробнича собівартість 1 кВт·год електроенергії за звітний рік склала 0,789 грн. Витрати з реалізації електроенергії склали 7% від виробничої собівартості. Відпускна ціна 1 кВт·год електроенергії – 1,23 грн. За рахунок впровадження заходів з енергозбереження передбачається в плановому році зменшити виробничу собівартість одиниці електроенергії на 3,7%. Визначити зміну рентабельності виробництва 1 кВт·год.

Задача №6. Розрахувати додатковий дохід електричної компанії від впровадження тризонного тарифу за зонами доби, якщо обсяг енергоспоживання протягом доби такий:

- 6.00-11.00 – 620МВт·год;
- 11.00-17.00 – 500 МВт·год;
- 17.00-21.00 – 580 МВт·год;
- 21.00-6.00 – 300 МВт·год.

До впровадження тризонного тарифу єдиний тариф становив 1,24 грн/кВт·год, після впровадження тризонного тарифу оплата за спожиту електроенергію здійснюється з урахуванням таких коефіцієнтів: ніч – 0,6; день – 1; пік – 1,8.

ТЕМА: ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ІНВЕСТИЦІЙ

План семінарського заняття №7:

1. Інвестиції підприємства: поняття та функціонально-елементний склад.
2. Класифікація інвестицій.
3. Методи визначення необхідного обсягу капітальних вкладень.
4. Джерела фінансування реальних інвестицій.
5. Методологічні основи визначення ефективності виробничих і фінансових інвестицій.
6. Показники оцінки ефективності виробничих інвестицій.
7. Техніко-економічне обґрунтування господарських заходів в енергетиці.

Теми рефератів:

1. Роль фінансових інвестицій у становленні та розвитку ринкових відносин.
2. Сучасні тенденції залучення і використання фінансових інвестицій у чинній системі господарювання України.
3. Види застосування цінних паперів, порядок їх формування, обігу і використання.
4. Основні підходи економічного обґрунтування інвестиційних проєктів різних суб'єктів господарювання.

Практичні завдання

Задача №1. Встановити доцільність інвестицій у будівництво нового заводу за показником абсолютної економічної ефективності, якщо відомо такі дані :

Вихідні дані

№ з/п	Показники	Величина
1.	Обсяг випуску продукції, тис. шт.	100
2.	Оптова ціна виробу, грн.	200
3.	Повна собівартість виробу, грн.	160
4.	Капітальні вкладення у нове будівництво, млн. грн.	8,5
5.	Вартість виробничих фондів, млн. грн.	5,5

Задача №2. Програму заходів з автоматизації виробництва на підприємстві розраховано на чотири роки і розроблено у двох варіантах (див. таблицю). Вибрати економічний варіант програми, якщо норматив приведення капіталовкладень за фактором часу становить 0,1.

Варіанти розподілу капітальних вкладень

Рік інвестування	Капітальні вкладення, млн. грн. за проектом	
	I	II
1-й	0,4	0,4
2-й	0,4	0,2
3-й	0,4	0,3
4-й	0,4	0,7
Всього	1,6	1,6

Задача №3. Визначити річний економічний ефект, економію на зниженні собівартості річного випуску продукції і строк окупності додаткових капітальних вкладень, одержувані в результаті впровадження когенераційної технології на енергетичному підприємстві. Витрати на паливо при впровадженні когенераційної технології в розрахунку на річну програму зменшуються з 91873 до 91720 тис. грн, а на заробітну плату – з 2392 до 2284 тис. грн. Інші статті собівартості не змінюються. Капітальні вкладення до впровадження заходу становили 59,9 млн грн, після впровадження – 62 386 тис. грн.

Задача №4. В результаті реконструкції і залучення робітв змінилися:

- обсяг випуску продукції з 50 тис. шт. до 75 тис. шт.;
- собівартість виробу з 280 грн. до 250 грн.;
- чисельність робітників з 4000 до 4200 чол.;

– обсяг капіталовкладень з 20 до 28 млн. грн.

Оптова ціна виробу складає 350 грн. Визначити: зростання продуктивності праці (в процентах); приріст прибутку (в грн.); річний економічний ефект та економію від зниження собівартості.

Задача №5. Визначити річний економічний ефект, економію від зниження собівартості річного випуску продукції, строк окупності додаткових капіталовкладень, якщо:

- витрати на матеріали в розрахунку на річний випуск продукції зменшилися з 2800 тис. грн. до 1200 тис. грн.;
- витрати на заробітну плату зменшились з 4000 тис. грн. до 2840 тис. грн. на рік;
- інші статті собівартості не змінюються.

Капіталовкладення до впровадження заходів склали 2000 тис. грн., після впровадження 12000 тис. грн.

Задача №6. Обґрунтувати ефективність заміни морально застарілого устаткування, якщо відомо, що його первісна вартість – 15 тис. грн; первісна вартість нового, більш досконалого і порівняно більш дешевого устаткування – 20 тис. грн; річна продуктивність морально застарілого устаткування – 100 тис. од., нового устаткування – 200 тис. од. Термін служби морально застарілого устаткування – 10 років, нового устаткування – 8 років.

Задача №7. Визначити економічну ефективність кращого варіанту порівняно з діючим, а також період окупності додаткових капіталовкладень, величину економічного ефекту за даними таблиці.

Вихідні дані

Показники	Діюче підприємство	Реконструкція	Нове будівництво
Річний випуск продукції:			
- в оптових цінах, тис. грн.	12000	15000	15000
- в натуральних одиницях, тис. шт.	10,9	12,8	12,8
Капітальні вкладення, тис. грн.	6000	10000	12000
Обсяг вивільнених капітальних вкладень, тис. грн.	–	2000	–
Витрати на 1 грн. товарної продукції, грн.	0,9	0,8	0,7

Задача №8. Розрахуйте загальну економічну ефективність капітальних вкладень у природоохоронні заходи енергетичним підприємством, якщо в поточному році на створення нових основних фондів природоохоронного призначення витрачено 5,2 млн грн, експлуатаційні

витрати на їх обслуговування становили 83 тис. грн за рік. Внаслідок впровадження зазначених природоохоронних основних фондів підприємство збільшило обсяги реалізації своєї продукції на 12%, а її собівартість знизилася на 4,5%. Крім того, порівняно з попереднім роком зменшилася сума штрафних санкцій, пред'явлених і сплачених підприємством за порушення вимог охорони навколишнього природного середовища на 8,9%. У попередньому році обсяг реалізації продукції склав 95,8 млн грн, а собівартість – 92% в обсязі реалізації. Екологічні штрафи, сплачені підприємством за той самий період, становили 142,7 тис. грн.

Задача № 9. Розроблено три варіанти інвестиційного проекту. Визначити найбільш ефективний з них за показником чистого приведеного доходу, якщо дисконтна ставка становить 10%. Розрахувати індекс доходності та строк окупності інвестицій.

Вихідні дані

Проект	Інвестиції ("-") і грошові капітали ("+") за рік, тис. грн.				
	1-й (розрахунковий)	2-й	3-й	4-й	5-й
I	-1000	+750	+500	0	0
II	-1000	+350	+350	+350	+350
III	-500	+180	+180	+180	+180

Задача №10. За даними для двох інвестиційних проектів А і В розрахувати строк окупності та чисту приведену вартість при ставці дисконту 20%

Рік	Капітовкладення, \$	Економія, \$
Проект А		
0	10000	0
1		5000
2		5000
3		5000
Проект В		
0	10000	0
1		4500
2		4500
3		4000
4		3500
5	2000	4500
6		4500
7		4000
8		3500
9		3000
10		3000

Задача №11. – за індивідуальним варіантом.

2.2. Теми, що виносяться на самостійне вивчення

ТЕМА: ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Підприємництво як сучасна форма господарювання.
2. Договірні взаємовідносини і партнерські зв'язки у підприємницькій діяльності.
3. Міжнародна підприємницька діяльність.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Формування підприємницького середовища.
2. Основні напрямки співпраці партнерів.
3. Тенденції і проблеми розвитку спільних підприємств в Україні.

Теми рефератів:

1. Активізація підприємницької діяльності в Україні.
2. Форми співробітництва у сферах виробництва, товарообміну і торгівлі, фінансових відносинах.
3. Тенденції розвитку міжнародних економічних відносин.
4. Спільні підприємства в системі міжнародного бізнесу: мотивація та процедура створення, механізм функціонування.
5. Тенденції і проблеми розвитку спільних підприємств в Україні.

ТЕМА: ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ

1. Поняття енергоринку, його учасники та принципи організації.
2. Світовий та вітчизняний досвід формування та функціонування енергоринку.
3. Системи договірних відносин на ОПЕ.
4. Потенціал розвитку зеленої енергетики.
- 5.

Теми рефератів:

1. «Зелені» тарифи як засіб стимулювання розвитку електроенергетики.
2. Ринок електроенергії як складова енергоринку України.
3. Перспективи розвитку «зеленої» енергетики в Україні та світі.
4. Оптовий та роздрібний ринок електроенергії в Україні

ТЕМА: НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ТА АКТИВИ

1. Нематеріальні ресурси.
2. Нематеріальні активи.
3. Реалізація права власності на нематеріальні ресурси.

4. Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів.

Теми рефератів:

1. Сучасні інформаційні технології і програмні продукти.
2. Правовий захист нематеріальних ресурсів підприємств.
3. Патентування і ліцензування підприємницької діяльності та ресурсів фірми.

ТЕМА: УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1. Сутність і функції процесу управління.
2. Методи управління діяльністю підприємств.
3. Організаційні структури управління підприємствами різних форм власності.
4. Вищі органи державного управління підприємствами та організаціями.

Теми рефератів:

1. Планування, організація, мотивація і контроль як основні функції управління підприємствами.
2. Організаційні форми реалізації методів управління суб'єктами господарювання різного рівня.
3. Особливості вибору організаційних структур управління новостворюваних підприємств різних розмірів і форм власності, галузевої належності.

ТЕМА: ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ЕЛЕКТРОПОСТАЧАННЯ

1. Основні поняття, критерії та задачі забезпечення надійності електропостачання.
2. Нормативно-правові аспекти забезпечення надійності електропостачання. Поділ споживачів за категоріями по надійності електропостачання.
3. Оцінка економічного збитку від порушення електропостачання.
4. Економічні критерії підвищення надійності електропостачання.
5. Організаційно-економічні заходи та інструменти забезпечення надійності електропостачання.
- 6.

Практичні завдання

Задача №1. Визначити абсолютну (загальну) економічну ефективність капітальних вкладень для знову споруджуваного енергетичного підприємства, виходячи з таких даних: річний випуск продукції за планом у гуртових цінах підприємства – 6200 млн. грн., за собівартістю – 5600 млн.

грн., кошторисна вартість будівництва (капітальні витрати на його здійснення) – 2600 млн. грн.

Задача №2. Визначити найкращий варіант впровадження заходу при таких показниках капітальних вкладень і собівартості річного випуску продукції, тис. грн:

Показник	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3
Капітальні вкладення	10700	11200	14510
Собівартість продукції	20800	19780	18720

Річний випуск продукції за всіма варіантами однаковий. Галузевий нормативний строк окупності додаткових капітальних вкладень дорівнює 15 рокам.

Задача №3. Визначити питомі капітальні вкладення з урахуванням терміну будівництва енергетичного об'єкта. Кошторисна вартість будівництва – 1200 млн.грн. Термін будівництва – 5 років. Розподіл капітальних вкладень за роками такий: K1=100, K2=500, K3=300, K4=200, K5=100 млн грн. Випуск продукції становить 5840 тис. МВт на рік.

Задача №4. Визначити найбільш ефективний варіант будівництва енергетичного підприємства:

Роки будівництва	Капітальні вкладення, млн грн				
	1	2	3	4	5
Варіант 1	110	120	130	140	150
Варіант 2	120	130	150	140	110
Варіант 3	115	145	125	135	130

ТЕМА: ЯКІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСОБИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Якість електроенергії та критерії її забезпечення.
2. Режими реактивної потужності та їх вплив на якість електричної енергії.
3. Техніко-економічні проекти з покращання якості електроенергії.

Теми рефератів:

1. Якість електричної енергії та її вплив на економічні показники роботи підприємства.
2. Нормування показників якості електричної енергії в Україні
3. Сучасні пристрої для компенсації реактивної потужності та їх ефективність.
4. Мотивація споживачів до компенсації реактивної потужності та забезпечення електромагнітної сумісності електрообладнання.

2.3. Критерії оцінювання рівня знань студентів з дисципліни «Економіка і організація виробництва»

Органічною складовою навчального процесу є систематичний, комплексний контроль та оцінювання якості набутих знань, умінь і практичних навичок студентів у відповідності з вимогами державних стандартів освіти, а також адаптації до загальноєвропейських вимог, визначених Європейською системою залікових кредитів (далі ECTS).

Оцінювання знань з дисципліни здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю знань (рубіжних контролів, заліку). Об'єктом оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни різного характеру і рівня складності, засвоєння якого перевіряється відповідно під час поточного контролю.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння викладеного матеріалу, вироблених навичок проведення розрахункових робіт, умінь самостійно опрацювати літературу, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал.

Поточний контроль здійснюється під час семінарських і практичних занять у формах обговорення студентами актуальних питань дисципліни, аналізу ситуацій та розв'язання практичних завдань, оцінювання результатів їх самостійної роботи та індивідуальних завдань.

Завданням підсумкового контролю є перевірка розуміння студентом базового програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни, уміння вирішувати практичні завдання тощо.

Тривалість виконання рубіжного контрольного (тестового) завдання становить дві академічні години (80 хв.)

Приклад тестового завдання

1. Підприємство набуває статус юридичної особи із дня.

- а) виготовлення власної печатки;
- б) державної реєстрації;
- в) відкриття розрахункового рахунку в банку;
- г) укладання і підписання установчих документів.

2. До вартісних показників виробничої програми підприємства НЕ належить:

- а) товарна продукція;
- б) асортимент продукції;
- в) обсяг реалізованої продукції;
- г) вартість валової продукції.

3. Первісна вартість основних фондів це:

- а) реальна їхня вартість, ще не перенесена на вартість виготовленої продукції;
- б) вартість їхнього відтворення за сучасних умов виробництва;
- в) фактична їхня вартість на момент уведення в дію чи придбання;
- г) правильної відповіді немає.

4. Амортизація основних фондів це:

- а) процес перенесення авансованої раніше вартості усіх видів предметів праці на вартість продукції;
- б) процес перенесення вартості засобів праці на вартість продукції з метою їх повного відновлення;
- в) процес знецінення діючих засобів праці;
- г) правильної відповіді немає.

5. Який норматив оборотних коштів визначається шляхом множення середньодобового споживання матеріалів у вартісному виразі на норму їхнього запасу в днях?

- а) норматив оборотних коштів у виробничих запасах;
- б) норматив оборотних коштів у залишках готової продукції;

Розподіл балів, які отримують студенти

За результатами роботи у семестрі кожний студент отримує власний рейтинг, тобто індивідуальну кількісну оцінку (у балах) рівня засвоєння ним теоретичного матеріалу та самостійного виконання відповідних практичних завдань.

Розрахунок даного показника проводиться за наведеною у таблиці шкалою, враховуючи, що протягом академічного терміну вивчення курсу "Економіка і організація виробництва" кожен студент повинен обов'язково виконати усі види завдань, які передбачені навчальним планом.

Шкала оцінки рівня знань студентів

Види роботи студентів	Кількість балів за видами робіт	
	Min	Max
1. Робота на лекційних заняттях	-	5
2. Робота на практичних заняттях (7 практичних занять оцінюються за 5- бальною системою, враховуючи рішення задач за індивідуальними варіантами)	25	35
3. Виконання лабораторних робіт (5робіт оцінюються за 5- бальною системою)	15	25
4. Рубіжний контроль	20	30
5. Індивідуальна робота студента (публікація статті у фахових та інших виданнях, виступ на науковій конференції, оригінальне виконання індивідуального завдання (конкретної ситуації) і т.д.)	-	5
Рейтинг за результатами роботи у семестрі	60	100

Критерії оцінки заліку:

– «зараховано» - студент має стійкі знання стосовно основних понять дисципліни, може сформулювати визначення основних категорій, самостійно встановити взаємозв'язки між поняттями (показниками);

– «не зараховано» - студент не має повних і системних знань стосовно основних понять дисципліни, не може сформулювати визначення основних категорій, не має уявлення про взаємозв'язки між поняттями (показниками), які вивчаються у межах дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський Кодекс України від 16 серпня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22.
2. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51.
3. Закон України «Про господарські товариства» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №49.
4. Податковий Кодекс України від 23.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 2856-17.
5. Ареф'єва О. В., Сахаєв В. Г., Ареф'єв О. В., Махсма М. Б., Попрозман О. І. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Європейський ун-т. – К. : Видавництво Європейського університету, 2004. – 238 с.
6. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. – Вид. 2-е, доп., перероб. – К. : Атіка, 2007. – 528 с.
7. Бойчук І.М., Харів П.С. та ін. Економіка підприємства: Навч.посібник, 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: “Каравела”, 2001.
8. Бондар Н. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. – К.: А.С.К., 2004. – 400 с.
9. Васильков В.Г. Організація виробництва: Навч.посібник.– К.: КНЕУ, 2003. – 524 с.
10. Грещак М. Г., Колот В. М., Наливайко А. П., Покропивний С. Ф., Сай В. М. Економіка підприємства: Підручник / Київський національний економічний ун-т / С.Ф. Покропивний (ред.). – 2.вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 526 с.
11. Економіка енергетики : підручник / за ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника, д.е.н., проф. І.М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378с.
12. Енергетичний менеджмент /Ю.В. Дзядикевич, М.В. Буряк, Р.І. Розум. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 295с.
13. Онищенко В.О. Організація виробництва: Навч.посібник. – К.: Ліро, 2003. – 336 с.
14. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства: Підручник. – К.: Скарби, 2002. – 336 с.
15. Покропивний С. Ф., Швиданенко Г. О., Федонін О. С., Колот В. М., Павленко І. А. Економіка підприємства. Збірник практичних задач і ситуацій: Навч. посіб. / Київський національний економічний ун-т / А.П. Наливайко (голова редкол.). – 2. вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2005. – 323 с.
16. Сотник І. М. Економіка енергетики: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Сумський держ. ун-т. — Суми : СумДУ, 2008. — 262с
17. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства. – Навч.посібник. – К.: Каравела. 2003. – 432 с.
18. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства. – К.: Каравела, 2005.

19. Фецишин Б.П. Економіка енергетики: Навч. посібник для студентів енергетичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Тернопіль: АСТОН, 2003. -. 160с.
20. Шаповал О. Ф. Економіка підприємства: навч. посіб. для дистанц. навчання / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". – К.: Університет "Україна", 2008. – 213 с.
21. Шваб Л. І. Економіка підприємства: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. – К. : Каравела, 2004. – 568 с.
22. Шегда А. В., Нахаба М. П., Баяра Д. О., Голованенко М. В., Горянський В. Ф. Економіка підприємства: Підручник / А. В. Шегда (ред.). – К. : Знання, 2006. – 615 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://portal.rada.gov.ua/>
2. <http://www.president.gov.ua>
3. <http://kmu.gov.ua>
4. <http://mon.gov.ua>
5. <http://www.kntu.kr.ua/>
6. <http://library.kr.ua/>
7. <http://citylib-kirovograd.com.ua/>
8. <http://lib.kr.ua/>
9. <http://student.kr.ua/>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Питання, які виносяться на залік:

1. Предмет та методологія курсу «Економіка і організація виробництва».
2. Поняття підприємства, цілі і напрямки його діяльності.
3. Правові основи функціонування підприємства.
4. Класифікація підприємств.
5. Структура підприємства.
6. Добровільні та інституційні об'єднання підприємств.
7. Підприємництво як сучасна форма господарювання.
8. Поняття енергоринку, його учасники та принципи організації.
9. Виробнича програма підприємства.
10. Виробничі фонди підприємства.
11. Класифікація та структура основних фондів.
12. Оцінка основних фондів.
13. Спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів.
14. Ефективність відтворення та використання основних фондів.
15. Виробнича потужність енергетичного підприємства.
16. Склад і структура оборотних фондів підприємства.
17. Оборотні кошти і джерела їх формування.
18. Управління (нормування) оборотними коштами.
19. Показники оборотності (ефективності використання) оборотних коштів. Напрямки покращення використання оборотних коштів.
20. Склад, структура та кругообіг оборотного капіталу енергетичного підприємства.
21. Нематеріальні ресурси підприємства.
22. Нематеріальні активи підприємства.
23. Реалізація права власності на нематеріальні ресурси.
24. Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів.
25. Поняття, класифікація та структура персоналу.
26. Визначення чисельності окремих категорій працівників.
27. Продуктивність праці персоналу.
28. Політика оплати праці.
29. Тарифно-посадова система оплати праці.
30. Форми та системи оплати праці.
31. Безтарифна система оплати праці.
32. Витрати та собівартість продукції (послуг).
33. Сукупні витрати підприємства та собівартість загального обсягу продукції
34. Собівартість окремих виробів.
35. Класифікація витрат та види собівартості.
36. Аналітичні аспекти співвідношення змінних та постійних витрат.

37. Собівартість енергетичної продукції.
38. Калькулювання собівартості електричної та теплової енергії.
39. Ціна на продукцію, види цін.
40. Методи ціноутворення.
41. Особливості формування ціни на паливно-енергетичні ресурси.
42. Формування та види тарифів на електричну енергію.
43. Прибуток як основний показник результатів діяльності підприємства.
44. Види прибутку підприємства та напрями його використання.
45. Показники, що характеризують прибутковість.
46. Ефективність виробництва (діяльності підприємства).
47. Поняття, склад і структура інвестицій.
48. Визначення необхідного обсягу і джерел фінансування виробничих інвестицій.
49. Оцінка ефективності виробничих інвестицій (традиційна методика).
50. Нова методика оцінки ефективності виробничих інвестицій в умовах ринку.
51. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень.
52. Техніко-економічне обґрунтування господарських заходів в енергетиці.
53. Визначення економічної ефективності капітальних вкладень в енергетичні об'єкти.
54. Методи управління діяльністю підприємств.
55. Організаційні структури управління підприємствами різних форм власності.
56. Сутнісна характеристика, структура і принципи організації виробничих процесів.
57. Методи організації виробництва.
58. Оцінка економічного збитку від порушення електропостачання.
59. Економічні критерії підвищення надійності електропостачання.
60. Якість електричної енергії та критерії її забезпечення.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА З ДИСЦИПЛІНИ : «Економіка підприємства»

Група: _____ Студент _____

Таблиця 1

Показники та їх одиниці вимірювання	Позначення	Номенклатура продукції			
		I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6
1. Розрахунок матеріальних витрат. Початкові дані:					
Прямі матеріальні витрати на один виріб (за відрахуванням зворотних відходів), кг					
	Маі				
	Мбі				
	Мві				
Ціна матеріалів витрат, грн./кг					
	Цаі				
	Цбі				
	Цві				
1.1. Матеріальні витрати по видах матеріалів на один виріб, грн.					
Заі = Маі · Цаі	Заі				
Збі = Мбі · Цбі	Збі				
Зві = Мві · Цві	Зві				
1.2. Матеріальні витрати на один виріб, грн.					
Змі = Заі + Збі + Зві	Змі				
2. Визначення амортизаційних відрахувань. Початкові дані:					
Трудоємність одиниці продукції по стадіях виробництва, нормо-годин					
заготовельна	Тз				
механообробна	То				
складальна	Тс				
Разом	Ті				
Загальна середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	Фос	По підприємству			
У т.ч. доля 1-ої групи (будівлі, споруди, ...)%	Д1				
доля 2-ої групи (автотранспорт, меблі та ін.)	Д2				
доля 3-ої групи (робочі машини та ін.)	Д3				
доля 4-ої групи	Д4				
Норма амортизаційних відрахувань (на реновацію), % по 1-й групі	На1				
по 2-й групі	На2				
по 3-й групі	На3				
по 4-й групі	На4				
Проектна потужність по стадіях виробництва, верстатго-годин по підприємству					
заготовельна	Мзп				
механообробна	Моп				
складальна	Мсп				
Разом	Мп				
Визначення амортизаційних відрахувань на один виріб:					
2.1. Вартість групи основних фондів, тис. грн. Фос(г) = Фос · Д / 100	Фос1				
	Фос2				
	Фос3				
	Фос4				
2.2. Амортизація, яка припадає на 1 годину проектної потужності, грн. Аг = Σ (Фосг · Наг) / (100 · Мп)	Аг	По підприємству			
2.3. Амортизація на один виріб, грн. А1 = Аг · Ті	А1				

3. Розрахунок заробітної плати. Початкові дані:

Трудомісткість одиниці продукції, нормо-годин	T1				
Середня тарифна ставка, грн. год.	Te				
Процент доплат до зарплати	D				
Відрахування та соц. фонди	Con				
Визначення зарплати:					
3.1. Розцінка на один виріб, грн. $P1 = T1 \cdot Te$	P1				
3.2. Зарплата основна та додаткова за один виріб, грн. $Z1 = P1 \times (1 + 0,01 \times D)$	Z1				
3.3. Відрахування в соціальні фонди, грн. $Vc1 = Z1 \times Con / 100$	Vc1				

4. Розрахунок собівартості. Початкові дані:

Матеріальні витрати на один виріб, грн.	Zm1				
Амортизація на один виріб держзамовлення, грн.	A1				
Амортизація на один інший виріб, грн.	Ai				
Зарплата на один виріб, грн.	Z1				
Відрахування в соціальні фонди, грн.	Vc1				
Процент витрат на утримання та експлуатацію устаткування до загальної зарплати	Pvu			По підприємству	
Процент загальнозаводських витрат до загальної зарплати	Pz			По підприємству	
Процент цехових витрат до загальної зарплати	Pc			По підприємству	
Процент поза виробничих витрат від заводської собівартості	Poz			По підприємству	

Розрахунок собівартості:

4.1. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування на один виріб, грн. $Vye = Z1 \times Pvu / 100$	Vye				
4.2. Цехові витрати на один виріб, грн. $Vc1 = Z1 \times Pc / 100$	Vc1				
4.3. Цехова собівартість одного виробу, грн. $Cc1 = Zm1 + A1 + Z1 + Vc1 + Vye + Vc1$	Cc1				
4.4. Загальнозаводські витрати на виріб, грн. $Z1 \times Pz / 100$	Vz1				
4.5. Виробнича собівартість виробу, грн. $Cz1 = Cc1 + Vz1$	Cz1				
4.6. Поза виробничі витрати, грн. $Vpv1 = Cz1 \times Poz / 100$	Vpv1				
4.7. Повна собівартість одного виробу, грн. $C1 = Cz1 + Vpv1$	C1				

5. Визначення рентабельності виробів. Початкові дані:

Повна собівартість виробу, грн.	C1				
Ціна виробу, грн. (визначається в залежності від попиту на продукт)	C1				

Визначення рентабельності виробу:

5.1. Визначення прибутку на один виріб $P1 = C1 - C1$	P1				
5.2. Рентабельність одного виробу, % $P1 = P1 \times 100 / C1$	P1				

6. Розробка виробничої програми

Виробнича програма передбачає визначення номенклатури продукції, кількість виробів по кожному найменуванню, трудомісткість продукції, завантаження виробничої потужності в залежності від заданих критеріїв оптимального функціонування виробництва.

Номенклатура продукції встановлюється разом з викладачем при одержанні варіанту завдання. Інші показники виробничої програми являються взаємозалежними і визначаються шляхом розрахунку оптимуму. Головним критерієм оптимуму виробництва є одержання максимального прибутку при максимальному завантаженні виробничої потужності та діючих ринкових цінах на продукцію.

Розрізняють наявну та проектну потужність підприємства.

Наявна потужність визначається з урахуванням фактичної кількості одиниць устаткування та її оновлення. Оскільки підприємству необхідно мати резерву потужність, то проектна потужність підприємства планується у розмірах на 5-10% за наявну.

Після перевірки умови завантаження студент повинен зробити висновки, щодо завантаження кожної стадії.

Якщо отримані результати вказують на невикористану виробничу потужність необхідно довантажувати проектну виробничу потужність по стадіях виробництва.

Кількість виробів, якою довантажуються стадії виробництва, повинна бути такою, щоб трудомісткість річного випуску продукції не перебільшувала проектної потужності на всіх стадіях виробництва.

Якщо при повторній перевірці умов завантаження проектної потужності з'ясується, що деякі стадії недовантажені або перевантажені студент повинен розробити заходи по більш раціональному завантаженню проектної потужності.

Таблиця 2.

Показники та їх одиниці вимірювання	Позначення	Номенклатура продукції			
		I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6
Вихідні дані:					
Річний випуск продукції, тис. шт.	Ві				
Трудомісткість одиниці продукції по стадіях виробництва, норма-годин					
заготівельна	Тзі				
механообробна	Тоі				
складальна	Тсі				
Проектна потужність по стадіях виробництва, верстато-годин					
По підприємству					
заготівельна	Мзіп				
механообробна	Моіп				
складальна	Мсіп				
Величина рентабельності одного виробу	Рі				
Розрахунок виробничої програми					
6.1. Наявна потужність по стадіях виробництва, верстато-годин					
заготівельна	Мзіп				
механообробна	Моіп				
складальна	Мсіп				
6.2. Трудомісткість річного випуску продукції по кожному найменуванню, по стадіях, тис. верстато-годин					
Заготівельна	$Тзіі = Ві \times Тзі$	Тзіі			
Механообробна	$Тоіі = Ві \times Тоі$	Тоіі			
Складальна	$Тсіі = Ві \times Тсі$	Тсіі			
6.3. Планове завантаження стадій виробництва, норма-годин					
Заготівельна	$Пзі = Тзіі + Тзі₂ + Тзі₃ \dots$	Пзі			
механообробна	$Поі = Тоі₁ + Тоі₂ + Тоі₃ \dots$	Поі			
складальна	$Псі = Тсі₁ + Тсі₂ + Тсі₃ \dots$	Псі			
6.4. Перевірка умови завантаження проектної потужності для кожної стадії					
Заготівельна	$Мзіп \geq Пзі$				
Механообробна	$Моіп \geq Поі$				
Складальна	$Мсіп \geq Псі$				
6.5. Кількість додаткових виробів, які вводяться у					
	Вд				

виробничу програму					
6.6. Трудомісткість додаткових виробів по фазах виробництва, нормо-годин					
заготівельна	Тзді				
механообробна	Тоді				
складальна	Теді				
6.7. Додаткова трудомісткість річного випуску продукції по кожному найменуванню по стадіях, нормо-годин					
Заготівельна	$Трдзі = Віі \times Тзді$	Трдзі			
Механообробна	$Трдоі = Віі \times Тоді$	Трдоі			
Складальна	$Трдеі = Віі \times Теіі$	Трдеі			
6.8. Повторна перевірка умови завантаження проектної потужності для кожної стадії					
Заготівельна	$Мзи \geq (Пзи + Трді1 + Трді2 + \dots)$				
Механообробна	$Моіі \geq (Пізі + Трдо1 + Трдо2 + \dots)$				
Складальна	$Меіі \geq (Піеі + Трде1 + Трде2 + \dots)$				
6.9. Планова трудомісткість річного випуску виробів і-го найменування, тис. нормо-годин					
		Трі			

7. Обґрунтування рішень, що приймаються:

8. Розрахунок техніко-економічних показників.

Таблиця 3.

Найменування показників	Умовне позначення	Одиниці вимірювання	Показник
Річний випуск продукції по найменуваннях	Ві	штук	
Загальна планова трудомісткість річного випуску $T = Tr1 + Tr2 + Tr3 + \dots$	T	Нормо-годин	
Дійсний (ефективний) річний фонд часу одного робітника	Фдр	годин	
Загальна зарплата на один виріб	Зі	грн.	
Ціна одного виробу	Ці	грн.	
Прибуток підприємства від реалізації продукції за умовою, що вартість готової продукції на складі підприємства на початок та кінець року рівні $Пр = Тгов - Стгов$	Пр	грн.	

Оборотні кошти підприємства. Умовно для наших розрахунків приймається 25-35% від середньорічної вартості основних фондів (Фос)	Фоб	грн.	
Повна собівартість одного виробу	Сі	грн.	
Загальна вартість основних фондів (устаткування)	Фос	грн.	
8.1. Обсяг товарної продукції по підприємству	Ттов	грн.	
$T_{тов} = V1 \times Ц1 + V2 \times Ц2 + V3 \times Ц3 + \dots$			
8.2. Собівартість обсягу товарної продукції по підприємству	Стов	грн.	
$S_{тов} = V1 \times C1 + V2 \times C2 + V3 \times C3 + \dots$			
8.3. Прибуток (збитки) підприємства від поза виробничої діяльності. Умовно для наших розрахунків приймається 10-20% від прибутку від реалізації (Пр)	Ппз	грн.	
8.4. Витрати на 1 грн. товарної продукції	Втп	грн.	
$Vt = S_{тов} / T_{тов}$			
8.5. Спискова чисельність робітників підприємства	Ксп	чол.	
$K_{сп} = T / \Phi_{др}$			
8.6. Річний фонд заробітної плати основних робочих підприємства	Фрз	грн.	
$F_{рз} = Z_{п1} \times V1 + Z_{п2} \times V2 + Z_{п3} \times V3 + \dots$			
8.7. Середньомісячна заробітна плата робочого	Зміс	грн.	
$Z_{міс} = F_{рз} / (K_{сп} \times 12)$			
8.8. Зарплата на 1 грн. товарної продукції	Зтп	грн.	
$Z_{тп} = F_{рз} / T_{тов}$			
8.9. Продуктивність праці одного робочого	П	грн./ чол.	
$P = T_{тов} / K_{сп}$			
8.10. Фондовіддача	Фонд.	грн.	
$F_{онд} = T_{тов} / F_{ос}$			
8.11. Балансовий прибуток підприємства	Пб	грн.	
$P_{б} = Pr \pm P_{пз}$			
8.12. Рентабельність виробництва	Р вир.	%	
$R_{вир} = (P_{б} / (F_{ос} + F_{об})) \times 100$			

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ	4
2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	16
2.1 Тематика та плани семінарських і практичних занять ..	16
2.2. Теми, що виносяться на самостійне вивчення	34
2.3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	37
з дисципліни «ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА»	37
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	40
ДОДАТКИ.....	42

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Методичні вказівки до вивчення курсу для студентів спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»

Укладачі: І.В. Журило, М.М. Полтавець

Підп. до друку _____. Зам. № ____ Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний Друк офсетний. Ум. др. арк. 3,2 Тираж 50 прим.
Центральноукраїнський національний технічний університет
25006, м. Кропвницький, пр. Університетський, 8